

Арнайы педагогикадағы түзете-дамыту жұмыстарының заманауи әдістері

ЖАРИЯЛАНДЫ
27.04.2026

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/188414/>

Абдеш Аяулым Қалиқызы

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті, педагогика факультеті, арнайы педагогика мамандығының студенті

Арбабаева Арай Толеуовна

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті, арнайы және инклюзивті білім беру кафедрасының аға оқытушысы

Аңдатпа. Бұл мақалада арнайы педагогика саласындағы түзете-дамыту жұмыстарының заманауи әдістері қарастырылады. Қазіргі білім беру жүйесінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс жүргізуде ғылыми негізделген педагогикалық тәсілдерді қолдану ерекше маңызға ие. Мақалада сенсорлық интеграция, ойын терапиясы, арт-терапия, ақпараттық технологияларды қолдану, логопедиялық түзету әдістері және кешенді педагогикалық қолдау мәселелері талданады. Сонымен қатар түзете-дамыту жұмыстарының баланың танымдық, әлеуметтік және коммуникативтік қабілеттерін дамытудағы рөлі көрсетіледі.

Кілт сөздер: арнайы педагогика, түзете-дамыту жұмыстары, инклюзивті білім беру, ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар, педагогикалық әдістер, логопедиялық жұмыс.

Қазіргі қоғамда білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға сапалы білім беру және олардың қоғамға толыққанды бейімделуіне жағдай жасау. Осы тұрғыдан алғанда арнайы педагогика ғылымы маңызды рөл атқарады. Арнайы педагогика – дамуында түрлі ауытқулары бар балаларды оқыту, тәрбиелеу және әлеуметтік бейімдеу заңдылықтарын зерттейтін ғылым саласы. Бұл салада қолданылатын түзете-дамыту жұмыстары баланың мүмкіндіктерін кеңейтіп, оның жеке әлеуетін ашуға мүмкіндік береді [1, 52-б.].

Түзете-дамыту жұмыстары – бұл баланың психикалық, тілдік, эмоционалдық және әлеуметтік дамуын қолдауға бағытталған арнайы ұйымдастырылған педагогикалық әсер ету жүйесі. Мұндай жұмыстардың басты мақсаты – баланың дамуындағы қиындықтарды жеңілдету, оның танымдық белсенділігін арттыру және әлеуметтік ортаға бейімделуіне көмектесу. Ғалымдардың пікірінше, арнайы ұйымдастырылған түзете-дамыту жұмыстары баланың интеллектуалдық дамуына ғана емес, оның тұлғалық қалыптасуына да үлкен әсер етеді [2, б1-б.].

Арнайы педагогикадағы заманауи әдістердің бірі – сенсорлық интеграция әдісі. Бұл әдіс алғаш рет американдық ғалым А. Айрес тарапынан ұсынылған. Сенсорлық интеграция әдісінің негізгі мақсаты – баланың сезім мүшелері арқылы қабылдайтын ақпаратты дұрыс өңдеу қабілетін дамыту. Көптеген балаларда сенсорлық ақпаратты қабылдау мен өңдеу барысында қиындықтар кездеседі. Мұндай жағдайда арнайы жаттығулар мен ойындар арқылы сенсорлық жүйелердің үйлесімді жұмысын қалыптастыруға болады.

Сенсорлық интеграция жаттығулары арқылы баланың қозғалыс координациясы, тепе-теңдік сақтау қабілеті, зейіні және қабылдауы дамиды. Мысалы, тепе-теңдік жаттығулары, түрлі текстуралы заттармен жұмыс, қозғалыс ойындары баланың сенсорлық тәжірибесін байытады. Бұл әсіресе аутизм спектрі бұзылыстары бар балалармен жұмыс барысында тиімді нәтиже береді.

Арнайы педагогикада кеңінен қолданылатын тағы бір әдіс – ойын терапиясы. Ойын – баланың табиғи әрекеті және оның психикалық дамуының маңызды құралы. Ойын барысында бала қоршаған ортаны таниды, әлеуметтік рөлдерді меңгереді және эмоцияларын білдіреді. Сондықтан арнайы педагогтар ойын элементтерін түзете-дамыту жұмыстарына белсенді түрде енгізеді.

Ойын терапиясының көмегімен балалардың коммуникативтік дағдылары, қиялы және шығармашылық қабілеттері дамиды. Сонымен қатар ойын арқылы балалар өз эмоцияларын еркін білдіріп, қорқыныштары мен ішкі күйзелістерін жеңуге мүмкіндік алады. Бұл әдіс әсіресе сөйлеу бұзылыстары, зияттық даму ерекшеліктері және мінез-құлық қиындықтары бар балалармен жұмыс барысында тиімді болып табылады [3, 74-б.].

Заманауи түзете-дамыту әдістерінің ішінде арт-терапия ерекше орын алады. Арт-терапия – шығармашылық әрекет арқылы психологиялық және педагогикалық көмек көрсету әдісі. Бұл әдіс сурет салу, музыка, би, мүсіндеу және басқа да шығармашылық әрекеттерді қамтиды. Арт-терапия баланың эмоционалдық күйін реттеуге, өзін-өзі тануына және шығармашылық әлеуетін дамытуға мүмкіндік береді.

Арнайы педагогикалық тәжірибеде арт-терапия әдісі балалардың эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастыруға, олардың өзін-өзі бағалау деңгейін арттыруға және

қарым-қатынас дағдыларын дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар бұл әдіс балалардың қиялын, эстетикалық талғамын және шығармашылық белсенділігін арттырады.

Соңғы жылдары ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану арнайы педагогикада маңызды бағыттардың біріне айналды. Интерактивті бағдарламалар, білім беру платформалары және мультимедиялық құралдар балалардың оқу процесіне деген қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар цифрлық технологиялар оқу материалын визуалды түрде көрсетуге мүмкіндік береді, бұл балалардың ақпаратты қабылдауын жеңілдетеді.

Мысалы, арнайы білім беру саласында қолданылатын интерактивті қосымшалар арқылы балалар әртүрлі тапсырмаларды ойын форматында орындай алады. Бұл олардың зейінін, есте сақтау қабілетін және логикалық ойлауын дамытуға ықпал етеді. Зерттеулер көрсеткендей, ақпараттық технологияларды тиімді қолдану балалардың оқу мотивациясын арттырып, оқу нәтижелерін жақсартады [4, 88-б.].

Логопедиялық түзету әдістері де арнайы педагогикадағы маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Сөйлеу бұзылыстары бар балалармен жұмыс барысында артикуляциялық гимнастика, тыныс алу жаттығулары, фонематикалық естуді дамыту тапсырмалары және дыбыстарды дұрыс айтуға арналған жаттығулар қолданылады. Бұл әдістер сөйлеу тілінің дұрыс қалыптасуына және коммуникациялық қабілеттердің дамуына ықпал етеді.

Логопедиялық жұмыс барысында баланың сөйлеу аппаратының бұлшықеттерін дамыту, дұрыс тыныс алу дағдыларын қалыптастыру және сөйлеу дыбыстарын дұрыс айтуға үйрету негізгі міндеттердің бірі болып табылады. Мұндай жұмыстар жүйелі түрде жүргізілген жағдайда балалардың сөйлеу қабілеті айтарлықтай жақсарады [5, 114-б.].

Қорытындылай келе, арнайы педагогикадағы түзете-дамыту жұмыстарының заманауи әдістері ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың жан-жақты дамуына үлкен мүмкіндік береді. Сенсорлық интеграция, ойын терапиясы, арт-терапия, ақпараттық технологиялар және логопедиялық әдістер кешенді түрде қолданылған жағдайда баланың танымдық, эмоционалдық және әлеуметтік дамуы тиімді жүзеге асады. Болашақта арнайы педагогика саласында ғылыми зерттеулерді жалғастырып, жаңа инновациялық әдістерді тәжірибеге енгізу маңызды міндеттердің бірі болып қала береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Волкова Л.С., Шаховская С.Н. Логопедия. – М.: Владос, 2002. – 680 с.
2. Өмірбекова Қ.Қ. Логопедия. – Алматы: Дәуір, 2011. – 648 б.
3. Дүйсенбаев А.Қ., Балтымова М.Р. Логопедия негіздері. – Алматы: Отан, 2016. – 192 б.

4. Тебенова К.С., Каргин С.Т. *Основы инклюзивного образования.* – Алматы: CyberSmith, 2017. – 304 с.

5. Айрес А. *Сенсорная интеграция и ребенок.* – М.: Теревинф, 2015. – 272 с.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.